

METROPOLIPOLITIIKAN PAINOPISTEET JA NIIDEN TOTEUTTAMINEN

Keskeisten hankkeiden toteuttamisen seuranta – tilanteet maaliskuussa 2015

Tausta ja yleiset periaatteet

Hallituksen iltakoululinjauksen (21.9.2011) mukaan metropolipolitiikan sisällöllisiä painopisteitä ovat hallinnon rakenteiden kehittäminen sekä maankäyttö, asuminen ja liikenne, kansainvälinen kilpailukyky, maahanmuuttokysymykset ja sosiaalinen eheys. Toteutuksessa otetaan lisäksi huomioon työvoimatarpeita palvelevat toimet ja koulutusmahdollisuudet.

Metropolipolitiikan toteuttamisvälineitä ovat esimerkiksi aiesopimukset, ohjelmat, yksittäiset hankkeet ja selvitykset. Tässä muistiossa mainitut metropolipolitiikan keskeiset hankkeet kuvaavat toimenpidekokonaisuuksia, joiden merkitys metropolipolitiikan onnistumiselle on keskeistä. Niiden lisäksi metropolipolitiikan toteuttaminen voi sisältää muitakin merkittäviä toimenpiteitä. Keskeisiä hankkeita voidaan tarvittaessa lisätä ja päivittää hallituskauden aikana.

Toteuttamisen erityisominaisuuksia

Monet metropolialueen kehittämisen haasteista ovat valtion eri sektoreiden kansallisen politiikan ja seudun kuntien omaehtoisten toimenpiteiden piirissä. Metropolipolitiikan toteuttamiseen ja sen keskeisten hankkeiden valintaan liittyy tiettyjä erityisominaisuuksia, jotka on kuvattu seuraavassa.

Metropolispesifisyys: Metropolipolitiikan toteuttamisen avulla on tarkoitus nykyistä paremmin ymmärtää ja kuvata metropolialueen erityisiä, ns. metropolispesifejä, yhteiskunnallisia haasteita ja niiden taustalla olevia ilmiöitä sekä paikallisiin olosuhteisiin, voimavaroihin, rakenteisiin ja kulttuuriin liittyviä vahvuuksia ja erityiskysymyksiä.

Poikkihallinnollisuus: Monet metropolialueen haasteista ovat valtion eri sektoreiden kansallisen politiikan ja seudun kuntien omaehtoisten toimenpiteiden piirissä. Metropolipolitiikan yksi lisäarvo on hallinnonalojen väliin jäävien ja useiden sektorien yhteistyötä vaativien haasteiden, tarpeiden ja toimien tunnistaminen, koordinoiminen ja ratkaisujen esittäminen.

Valtion, alueen kuntien ja muiden toimijoiden kumppanuus: Tavoitteena on tunnistaa ja aktivoida valitun teeman paikalliseen ratkaisemiseen tarvittavat hallinnonalat ja organisaatiot sekä yksityisen ja kolmannen sektorin toimijat. On tärkeää, että kunnilla on seudun kehittämistyössä vahva rooli.

Innovatiivisuus: Tavoitteena on kumppanuuden ja poikkihallinnollisen yhteistyön kautta löytää tunnistettuihin ongelmiin uusia alueellisesti räätälöityjä, tehokkaita ja vaikuttavia ratkaisuja. Hankkeet pyritään kytkemään tutkimuslaitoksista, korkeakouluista ja edelläkävijä-yrityksistä muodostettaviin innovaatioverkostoihin ja hyödyntämään niiden erikoisosaamista. Hankkeilla pyritään edistämään julkisten palvelujen ja elinympäristön uudistumista hyödyntämällä käyttäjälähtöisiä menetelmiä julkisissa hankinnoissa, palvelujen organisoinnissa ja uusien toimintamallien levittämisessä.

Vaikuttavuus: Metropolialueen merkitys, väestön määrä, työpaikkojen määrä, liikenteen määrä, rakennuskannan laajuus, jne. voi muodostaa perusteen sille, että yhteiskunnallisen vaikuttavuuden perusteella muukin kuin metropolispesifi hanke tulee valituksi metropolipolitiikan keskeiseksi hankkeeksi.

Painopisteet ja niiden keskeiset hankkeet

1. Maankäyttö, asuminen ja liikenne

MAL-aiesopimus

Valtion ja Helsingin seudun kuntien uuden MAL-aiesopimuksen (2012 – 2015) tavoitteena on vahvistaa seudun yhdyskuntarakenteen ja liikennejärjestelmän kestävyyttä sekä lisätä kohtuuhintaisten asuntojen tarjontaa. Maankäytön, asumisen ja liikenteen yhteensovittaminen vähentää liikkumis- ja asumiskustannuksia, lisää maankäytön ja joukkoliikenteen energiatehokkuutta ja hillitsee päästöjä. Hanke tehostaa seudullista yhteistyötä ja vakiinnuttaa sektori- ja ammattirajat ylittävää paikallista osaamista.

► *Suhde hallitusohjelmaan:* Hankkeella toteutetaan hallitusohjelman strategisen toimeenpanosuunnitelman hanketta tunnusnumero 69 "Edistetään Helsingin seudun kestävästä yhdyskuntarakennetta ja monipuolista asuntotarjontaa muun muassa työvoiman saannin ja kilpailukykyisen edellytysten ja sosiaalisen eheyden turvaamiseksi" ja osaltaan hanketta numero 70 "Metropolialueen kokonaisvaltaista kehitystä koko maan kansantalouden veturina ja kansainvälisesti kilpailukykyisenä alueena vahvistetaan palveluja, kaavoitusta, liikenne- ja tietoverkkoja sekä elinkeinotoiminnan edellytyksiä kehittämällä."

► *Vastuutahot:* YM, LVM ja VM, seudun 14 kuntaa ja HSL.

Tilanne maaliskuussa 2015: MAL-aiesopimus on allekirjoitettu 20.6.2012. Sen ensimmäinen seurantakokous pidettiin 2.5.2013 ja toinen 7.5.2014. Sopimuksen toteutumisesta on koottu laaja seuranta-aineisto, jonka perusteella toteutumisprosentti sopimuskauden ensimmäisen puolikkaan aikana oli yli 90 %. Aiesopimus on voimassa vuoden 2015 loppuun. Tavoitteena on, että ennen tämän aiesopimuksen voimassaoloajan päättymistä 2015 sopijaosapuolet valmistelevat ja hyväksyvät uuden maankäytön, asumisen ja liikenteen aiesopimuksen. Valtion ja Helsingin seudun kuntien sopimus suurten infrahankkeiden tukemiseksi ja asumisen edistämiseksi solmittiin syksyllä 2014. Helsingin seudun yhteisen maankäyttösuunnitelman, asuntostrategian ja liikennejärjestelmäsuunnitelma HLJ 2015:n luonnokset valmistuivat lokakuun lopulla 2014 ja olivat lausunnoilla 31.12.2014 asti. HSL:n hallitus hyväksyi liikennejärjestelmäsuunnitelman (HLJ 2015) 3.3.2015. KUUMA-johtokunta käsittelee HLJ-suunnitelmaa 16.4. 2015, jonka jälkeen se lähtee KUUMA-seudun kuntien hyväksyttäväksi. HSYK käsittelee maankäyttösuunnitelmaa ja asuntostrategiaa 24.3.2015, jonka jälkeen nämä lähtevät Helsingin seudun kuntien hyväksyttäviksi.

2. Kansainvälinen kilpailukyky

Uusi seudun kilpailukykyä koskeva aiesopimus

Metropolialueen kilpailukyky-aiesopimuksen (2010-2012) toimeenpano- ja seurantaryhmä ehdottaa, että vuonna 2012 aloitetaan uuden hallitusohjelman mukaisen seudun kilpailukyky-aiesopimuksen valmistelu. Tulevan sopimuksen pohjana on kansallinen innovaatiokeskittämäpolitiikka ja sen edistäminen metropolialueella ja Helsingin seudun kuntien kilpailukyky-

strategiatyön pohjalta tekemät esitykset. Uuden sopimuksen syntyyn johtavassa neuvottelu-prosessissa on syytä olla mukana kaikki alueen kilpailukykyyn oleellisesti vaikuttavat toimijat, mm. elinkeinoelämän ja korkeakoulujen edustajat.

► *Suhde hallitusohjelmaan:* Hankkeella toteutetaan osaltaan hallitusohjelman strategisen toimeenpanosuunnitelman hanketta tunnusnumero 70 "Metropolialueen kokonaisvaltaista kehitystä koko maan kansantalouden veturina ja kansainvälisesti kilpailukykyisenä alueena vahvistetaan palveluja, kaavoitusta, liikenne- ja tietoverkkoja sekä elinkeinotoiminnan edellytyksiä kehittämällä."

► *Vastuutahot:* TEM, OKM ja muut asian kannalta keskeiset ministeriöt, seudun kunnat sekä muut alueen kilpailukykyyn oleellisesti vaikuttavat toimijat.

Helsingin seudun kuntajohtajien kokous on käynnistänyt metropolialueen kilpailukyky-strategian uudistamisen valmistelun 20.10.2011. Tavoitteena on löytää uusi tulevaisuuteen katsova näkökulma metropolialueen kehittämiseen ja sen kilpailukykyyn parantamiseen alueena. Tavoitteena on myös vanhojen rakenteiden ja toimintatapojen vahvistamisen sijaan muodostaa käsitys siitä, minkälainen on metropolialue, jossa ihmisten on hyvä elää ja yritysten kasvaa. Helsingin seudun yhteinen kilpailukykyyn visio toimii työn lähtökohtana. Kilpailukykyyn vuoteen 2025 ulottuvan vision toteuttamiseksi on tarkoitus valmistella esitys rajallisesta ja priorisoidusta määrästä konkreettisia ja toteuttamiskelpoisia toimenpiteitä. Näiden toimenpiteiden toteutukseen haetaan kunnilta vahva mandaatti ja toteutus resursoidaan riittävästi. Uudistuksen valmistelu etenee siten, että kilpailukykyyn visio muodostetaan alkuvuodesta 2012, konkreettiset toimenpide-ehdotukset valmistuvat kesään 2012 mennessä. Uudistuksen toteutus ja viestintä tapahtuu vuodesta 2012 eteenpäin.

Tilanne maaliskuussa 2015: TEM:n käynnistämään kasvusopimusmenettelyyn haku päättyi helmikuun lopussa 2013. Metropolialueen 14 kuntaa jättivät hakuun yhteisen kasvusopimusesityksen. 1.neuvottelukierros sopimuksesta käytiin touko-kesäkuussa 2013 ja toinen kierros elo-syyskuussa 2013. Ehdotus sopimuksista käsiteltiin Halkessa 26.9.2013. Helsingin seudun kasvusopimus allekirjoitettiin 20.12.2013. TEM toteutti kasvusopimusten 1.seurantakyselyn syksyllä 2014 ja kasvusopimusmenettelyn väliarviointi (Tempo Economics) valmistui maaliskuun alussa 2015. Helsingin seudun kasvusopimus (kuten muutkin kasvusopimukset) on voimassa vuoden 2015 loppuun saakka. Sopimus on tarkoitus uudistaa vuoden 2015 aikana.

3. Maahanmuutto

Maahanmuuttajien työllistymistä ja kotouttamista koskevan aiesopimuksen tavoitteiden saavuttamisen turvaaminen

Aiesopimuksen (2010-2012) tavoitteina on ulkomaan kansalaisten työttömyyden aleneminen suhteessa kantaväestöön, asiakaslähtöisen ja saumattoman palveluketjun kehittäminen pääkaupunkiseudun työ- ja elinkeinotoimistojen ja kuntien toimenpiteistä (ns. kokonaisjärjestelmä maahanmuuttajien työllistymisen ja sitä tukevien palvelujen tehostamiseksi), erityisesti alkuvaiheen ohjauksen ja neuvonnan kehittäminen ja tehostaminen (nopeutetaan pääsyä henkilökohtaiseen ohjaukseen, ja turvataan pääsy tarkoituksenmukaisiin ja oikea-aikaisiin toimenpiteisiin), ja työyhteisöjen toimintatapojen kehittäminen monimuotoisuuteen, moninaisuusjohtamiseen ja urakehityksen edistämiseen pääkaupunkiseudulla.

Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) on astunut voimaan 1.9.2011, ja omalta osaltaan antaa puitteita uuden maahanmuuttoa koskevan toimenpidekokonaisuuden ja aiesopimusten valmistelulle.

► *Suhde hallitusohjelmaan:* Hankkeella toteutetaan hallitusohjelman strategisen toimeenpanosuunnitelman hanketta tunnusnumero 129: "Maahanmuuttajien työllisyysasteen nostaminen: Jatketaan pääkaupunkiseudun aiesopimusten käyttöä kokonaisvaltaisemman kotouttamispolitiikan aikaansaamiseksi. Aiesopimukseen sisällytetään työllisyyden, kotoutumisen ja koulutuksen vahvistamista."

► *Vastuutahot:* Aiesopimuksen sopijapuolet SM, TEM ja OKM sekä Helsingin, Espoon ja Vantaan kaupungit.

Tilanne maaliskuussa 2015: Uusi maahanmuuttajien kotoutumista ja työllistymistä tehostava aiesopimus valtion, pääkaupunkiseudun kaupunkien, pääkaupunkiseudun yrittäjäjärjestöjen ja Helsingin seudun kauppakamarin välillä allekirjoitettiin 20.12.2012. Vuoden 2013 tarkemmista toimenpiteistä ja seurannasta on sovittu erillisessä aiesopimuksen liitteessä, joka hyväksyttiin aiesopimuksen ohjausryhmässä 12.4.2013. Aiesopimuksen 1.seurantaraportti valmistui lokakuussa 2014, ja asiaa käsiteltiin metropolipolitiikan neuvottelukunnassa 7.11.2014. Aiesopimus on voimassa vuoden 2015 loppuun saakka.

4. Sosiaalinen eheys

Sosiaalisen eheyden kumppanuusohjelma

Asuinalueiden elinvoiman edistämiseksi sekä segregaaion ehkäisemiseksi käynnistetään poikkihallinnollinen, sosiaalisen eheyden kumppanuusohjelma. Ohjelman tavoitteena on murtaa pitkäaikaista huono-osaisuutta synnyttävät ja ylläpitävät prosessit sekä hillitää palvelutarpeen kasvua vahvistamalla varhaista tukea ja syrjäytymistä ehkäiseviä toimintamalleja ja palveluja. Keskeisiä ohjelman painopistealueita ovat huono-osaisuuden sosiaalinen periytyminen, pitkäaikaistyöttömyys, nuorten ja lasten sosiaaliset turvaverkot sekä syrjäytymisvaarassa olevat maahanmuuttajat. Hanke tukee hallitusohjelmassa olevan nuorten yhteiskuntatakuun toteuttamista metropolialueella. Hankkeessa käynnistetään sosiaalisia kokeiluja ja innovaatioverkostoja, joissa hyödynnetään kuntien, yritysten, kolmannen sektorin ja tutkimusyhteisöjen laaja-alaista osaamista ja lupaavia toimintamalleja. Hankkeella edistetään hallitusohjelman mukaisten positiivisten erityistoimien käyttöönottoa.

► *Suhde hallitusohjelmaan:* Hankkeella toteutetaan hallitusohjelman strategisen toimeenpanosuunnitelman hanketta tunnusnumero 41: "Käynnistetään metropolialueen kumppanuusohjelma sosiaalisen eheyden vahvistamiseksi valtion, kaupunkien ja muiden keskeisten toimijoiden yhteistyönä." Hanke toteuttaa samalla myös metropolialueen osalta hallitusohjelman strategisen toimeenpanosuunnitelman hanketta tunnusnumero 42: "Asuinalueiden elinvoiman edistämiseksi sekä segregaaion ehkäisemiseksi käynnistetään poikkihallinnollinen ohjelma."

► *Vastuutahot:* STM, OKM, TEM, YM, VM ja SM ja seudun kunnat.

Tilanne maaliskuussa 2015: Kumppanuusohjelman valmistelu on käynnistynyt STM:n koordinoimana syksyllä 2012. Valmistelussa tunnistettiin kolme teemaa (ylisukupolvinen syrjäytyminen, maahanmuuttajakysymykset sekä asumiskysymykset), joiden osalta alatyöryhmät ovat toukokuussa 2013 valmistelleet tarkempia toimenpide-ehdotuksia. Kumppanuusohjelmaehdotus oli metropolipolitiikan neuvottelukunnan keskusteltavana 13.12.2013. Sisältöehdotusten viimeistelyvaiheessa toukokuussa 2014 valmisteluryhmä totesi, ettei hallituskauden tässä vaiheessa ollut tarkoituksenmukaista laatia erillistä aiesopimusta asiasta ja esitti, että kumppanuuden rakenteet ja sosiaalisen eheyden vahvistamisen toimet tulee saattaa osaksi muodostumassa olevaa metropolihallintoa ja sosiaali- ja terveystalouden uusia rakenteita, ja että aiesopimuksen käyttökelpoisuutta tulisi arvioida uudelleen seuraavan hallitusohjelman valmistelussa.

Valtakunnallisen asuinalueiden kehittämissuunnitelman haku oli syksyllä 2012. Helsingin ja Espoon kaupungit jättivät hakemuksensa ja tulivat ohjelmaan hyväksytyiksi, Vantaan kaupunki haki ja tuli hyväksytyksi ohjelmaan myöhemmin. Ohjelma käynnistyi 2013 alusta ja jatkuu vuoden 2015 loppuun. YM koordinoi ohjelmaa ja ARA vastaa sen toteutuksesta.

Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämisen suunnitelman 2012-2015 toteuttaminen metropolialueella

Valtioneuvosto teki 15.12.2011 periaatepäätöksen pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämisen suunnitelman jatkamisesta vuosille 2012-2015. Ohjelman tavoitteena on poistaa pitkäaikaisasunnottomuus vuoteen 2015 mennessä. Erityistä huomiota kiinnitetään myös asunnottomuuden ennaltaehkäisemiseen. Asunnottomuus ja pitkäaikaisasunnottomuus ovat erityisesti metropolialueen Helsingin, Vantaan ja Espoon kaupunkien ilmiöitä. Kaikista Suomen alle 8000 asunnottomasta yli puolet asuu näissä kaupungeissa ja asunnottomista noin 40 % on pitkäaikaisasunnottomia. Ohjelman avulla osaltaan torjutaan segregatiota ja vahvistetaan osallisuutta. Ohjelma on kokonaisuudessaan poikkialueellinen, monialaista asiantuntemusta horisontaalisesti sekä vertikaalisesti kokoava ja hyödyntävä innovaatio. Keskeistä tulokselliselle toiminnalle ovat ministeriöiden välinen tiivis yhteistyö sekä kaupunkien ja valtion väliset aiesopimukset ja konkreettiset toimeenpanosuunnitelmat.

► *Suhde hallitusohjelmaan:* Hankkeella toteutetaan hallitusohjelman strategisen toimeenpanosuunnitelman hanketta tunnusnumero 40: "Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämisen suunnitelmaa jatketaan ja tehdään kaupunkien kanssa aiesopimukset vuosille 2012–2015. (KASTE 2012–2015 osa-ohjelma)".

► *Vastuutahot:* YM, STM, OM, Rikosseuraamuslaitos, Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA ja Raha-automaattiyhdistys sekä Espoon, Helsingin ja Vantaan kaupungit.

Tilanne maaliskuussa 2015: Aiesopimukset valtion ja Espoon, Helsingin ja Vantaan kaupunkien on solmittu ohjelmakauden alussa. Seurantakokouksia aiesopimuskaupunkien kanssa on pidetty vuosittain. Kokonaisasunnottomuus ja pitkäaikaisasunnottomuus on molemmat saatu alenevaan suuntaan, silti pitkäaikaisasunnottomia on edelleen pääkaupunkiseudulla reilut 1600. Ohjelma päättyy 2015 lopussa ja asunnottomuustyön jatkamista valmistellaan. YM on asettanut nuorten asunnottomuuden vähentämistä valmistelevan pikatyöryhmän (toimeksianto maaliskuun 2015 loppuun). Kansainvälinen arviointi koko pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämisen suunnitelmasta (PAAVO) 2008-2015 julkistettiin 10.2.2015. Sen mukaan Suomen pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämisen suunnitelma on yksi maailman parhaimmista esimerkeistä, joissa pitkäaikaisasunnottomuuteen sovelletaan ns. asunto ensin -periaatetta.

5. Hallinnon rakenteiden kehittäminen

Metropolialueen tarkoituksenmukaisen kunta- ja palvelurakenteen selvittäminen ja metropolialuetta koskevan erillisen lain tarpeen arviointi

Hallitus toteuttaa valtakunnallisen kuntauudistuksen 2011-2015. Sen tavoitteena on vahvoihin peruskuntiin pohjautuva elinvoimainen kuntarakente. Vahva peruskunta muodostuu luonnollisista työssäkäyntialueista ja on riittävän suuri pystyäkseen itsenäisesti vastaamaan peruspalveluista vaativaa erikoissairaanhoidon ja vastaavasti vaativia sosiaalihuollon palveluja lukuun ottamatta. Vahva peruskunta kykenee tulokselliseen elinkeinopolitiikkaan ja kehittämistyöhön sekä voi tehokkaasti vastata yhdyskuntarakenteiden hajautumiskehitykseen.

Kansallisen kilpailukyvyn ja kasvupotentiaalin kannalta kunta- ja palvelurakenneratkaisujen merkitys korostuu metropolialueella. Lisäksi selvitetään tarve metropolialuetta koskevalle erilliselle laille.

► *Suhde hallitusohjelmaan:* Hankkeella toteutetaan hallitusohjelman strategisen toimeenpanosuunnitelman hankkeita tunnusnumero 68: "Kunta- ja palvelurakenneratkaisut metropolialueella toteutetaan osana kuntauudistusta" ja 71 "Tarve metropolialuetta koskevalle erilliselle laille selvitetään."

► *Vastuutahot:* VM, STM, OKM, TEM, YM ja seudun kunnat.

Kullekin alueelle tarkoituksenmukainen kunta- ja palvelurakenne (ml. metropolialue) selvitetään osana kunnallishallinnon rakennetyöryhmän työtä 31.1.2012 mennessä. Kun rakennetyöryhmä on jättänyt selvityksensä, kuntauudistus etenee siten, että kuntia kuullaan erillisellä sähköisellä lausuntomenettelyllä sekä järjestetään maakuntakierros. Kuulemiskierroksen jälkeen hallitus linjaa uudistuksen toteuttamisen jatkosta ja tarkemmasta jatkoaikataulusta sekä käynnistetään lainvalmistelutyö. Rakennelain on määrä tulla voimaan 1.1.2013. Kuntalain kokonaisuudistuksen ja valtionosuusuudistuksen valmistelut on määrä käynnistää vuonna 2012.

Tilanne maaliskuussa 2015: Metropolialueen kunta- ja hallintorakenteita koskeva esiselvitys käynnistettiin elokuussa 2012 ja selvityshenkilöt luovuttivat loppuraporttinsa maaliskuun alussa 2013. Lausuntokierros esiselvityksestä päättyi 22.5.2013. Kuntarakennelaki astui voimaan heinäkuun alusta 2013. Hallitus linjasi jatkovalmistelua 29.8.2013 rakennepoliittisessa ohjelmassaan. Metropolihallintoa koskevaa lainsäädäntöä valmistelevalle työryhmä asetettiin 4.10.2013. Työryhmän väliraportti valmistui 1.4.2014. Hallitus linjasi jatkovalmistelua 28.8.2014. Hallituksen esityksen luonnos metropolilakipaketista valmistui 10.12.2014, ja lähetettiin lausunnoille 4.2.2015 asti. Hallituksen esitystä ei annettu eduskunnalle.

Hyvinkään, Järvenpään, Keravan, Mäntsälän, Nurmijärven, Pornaisten, Sipoon ja Tuusulan yhdistymiselvitys käynnistyi kesäkuussa 2013 ja sen loppuraportti valmistui 11.9.2014. Espoo-Kauniainen-Kirkkonummi-Vihti –selvitys käynnistyi syyskuussa 2013. Helsingin seudun eteläisen osan erityinen kuntajakoselvitys käynnistyi 9.12.2013 ja selvittäjien esitys valmistui 5.12.2014. Selvitysalueen kunnat ottivat kantaa selvittäjien esitykseen maaliskuun puoliväliin 2015 mennessä; Helsinki kannatti esitystä, muut kunnat vastustivat.